

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

صحیفه سجادیه

دعای بیست و چهارم

پایه هشتم

دوره اول متوسطه

ویژه مرحله آموزشگاهی مسابقات صحیفه سجادیه

وزارت آموزش و پرورش
معاونت پرورشی و فرهنگی
اداره کل قرآن، عترت و نماز

به نام او که جان را فکرت آموخت

مطابق درس
سوم
آموزش قرآن

شناخت

مقدمه

یکی از موضوعاتی که به ویژه در جامعه امروز در حال کم رنگ شدن است و متأسفانه فضای مجازی و تبلیغات هم در این زمینه بی تقصیر نیستند؛ عدم شناخت کافی از حقوق والدین بر فرزندان است. اگر از ما بخواهند بزرگترین نعمت های زندگی خود را نام ببریم، بدون شک همه ما به نعمت وجود پدر و مادر بالاتر از بسیاری از نعمت ها اشاره خواهیم کرد.

در قرآن کریم بارها احترام به پدر و مادر سفارش شده است و اهمیت نیکی به پدر و مادر به اندازه ای است که خداوند این دستور را بلافاصله پس از دستور به اطاعت و عبادت خود آورده است. از اینجا فهمیده می شود که تنها حقی که بالاتر از حق پدر و مادر است حق خداوند است و تنها وقتی می توان از دستور پدر و مادر سر پیچی کرد که فرمان آنها بر خلاف فرمان خداوند باشد در غیر اینصورت اطاعت از پدر و مادر واجب است.

۱- جایگاه پدر و مادر در نگاه امام سجاد (ع)

امام سجاد(ع) در فراز ۵ از دعای ۲۴ صحیفه می فرماید: «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي أَهَابُهُمَا هَيْبَةً السُّلْطَانِ الْعَسُوفِ»^۱ «خدایا! چنانم قرار ده که از پدر و مادرم مانند ترسیدن از پادشاه ستمکار بترسم» یعنی همانگونه که در برابر یک فرمانروای ستمگر مراقب رفتار خود هستیم و با نهایت احترام رفتار می کنیم، در برابر پدر و مادرمان نیز باید مراقب رفتار خود باشیم و نهایت احترام را داشته باشیم. آیت الله خویی^۲ به والدین خویش کمال احترام می گذاشت حتی در راه رفتن، وقتی ایشان برای دیدار طلاب از نجف به مدرسه فیضیه قم آمدند با وجود مقامی که داشتند جلوی در ایستادند تا ابتدا پدرشان که یک روحانی ساده بود داخل شود. فرزندان باید در هر شرایطی احترام والدین خود را نگه دارند و با احترام برخورد کنند هر چند والدین در بعضی اوقات در رفتار با فرزندان خود دچار اشتباه شوند. ما باید بکوشیم به بهترین شیوه ممکن به پدر و مادر خود نیکی کنیم و مانند مادری دلسوز برای آنها باشیم. «وَأَبْرَهُمَا بِرَّ الْأُمِّ الرَّؤُوفِ» و به هر دو چون مادری مهربان نیکی نماییم.

۲- اثرات نیکی به پدر و مادر در دنیا و آخرت

اثرات نیکی به پدر و مادر بسیار زیاد است که ما به چند نمونه اشاره می کنیم.

الف- سعادت دنیا و آخرت: «فَاتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ

يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» پس خداوند پاداش این دنیا و پاداش نیک آخرت را به آنان عطا کرد و خداوند نیکوکاران را دوست دارد»^۳

۱- دانش آموزان گرامی در مرحله آموزشگاهی مسابقات صحیفه سجاده نیازی به حفظ کردن متن عربی فرازا نیست.

۲- سید ابوالقاسم موسوی خویی (۱۳۷۱-۱۲۷۸ش) از مراجع تقلید شیعه، و نویسنده مجموعه ۲۳ جلدی معجم رجال الحدیث و همچنین صاحب اثر تفسیری البیان فی تفسیر القرآن بود.

۳- آل عمران/ ۱۴۸

ب- رسیدن به بهشت: رسیدن به درجات عالی بهشت از دیگر ثمرات و آثار نیکی به پدر و مادر است هر کس بخواهد به درجات بالای بهشت دست یابد باید به پدر و مادر خود احترام بگذارد.

در روایات مختلف برای نیکی به پدر و مادر اثرات مختلفی چون طول عمر و فراوانی روزی، فرزندان صالح، آمرزش گناهان، راحتی مرگ، و پاداش جهاد و..... نام برده شده است. حال که دعا بعد از نماز نزدیک تر است پس بیایید عهد کنیم از این پس به برکت دعای ۲۴ صحیفه امام سجاد (ع) بعد از هر نماز برای پدر و مادرمان دعا کنیم، مناجات و طلب مغفرت برای پدر و مادر، توفیق معنوی و ذخیره آخرتی برای هر انسان است. که بسیاری از این راه به درجات بالاتر رسیده اند.

بهترین کار فرزند برای پدر و مادر بعد از مرگشان انجام واجبات، عمل به وصیت، فراموش نکردن آنها تا آخر عمر، پرداخت صدقه، انجام اعمال مستحبی و دادن خیرات برای آنان است. رسول خدا (ص) در مورد فرزندان نیکوکار فرمود: سرور نیکان در روز قیامت مردی است که بعد از مرگ پدر و مادرش به آنها نیکی کرده باشد.

و اما حضرت در دعای ۱۲۴ ام اینگونه می فرمایند:

۱- «اللَّهُمَّ خَفِّضْ لَهُمَا صَوْتِي» خدایا صدایم را برای آنان آرام و آهسته گردان، از آنجا که باید درباره والدینمان نهایت ادب و احترام را رعایت کنیم هرگز نباید بر سر آنان فریاد بزنیم یا با صدای بلند با آنها سخن بگوییم. ضمن آنکه سخن گفتن با صدای آهسته و لحن آرام، نشانه تواضع و احترام به گوینده است. از امام صادق (ع) در باره معنای آیه: «وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ» روایت شده که به آن دو خیره مشو مگر با مهربانی و لطافت، صدایت را از صدای آنها بالاتر مبر و دستت را بالاتر از دستان آن دو قرار مده و جلوتر از آنان راه نرو.

۲- و در جمله بعدی می‌فرمایند: «وَ أَطِيبْ لَهُمَا كَلَامِي» سخنم را برای آنان خوشایند و دلنشین فرما این فراز به آیه «وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا»^۱ (و با آنها سخنی شایسته بگوی) نیز اشاره دارد. مرحوم طبرسی در معنای این آیه می‌گوید: با سخن نرم، لطیف، نیکو و زیبا که زشتی نداشته باشد آنان را خطاب قرار ده به گونه‌ای که در بردارنده تکریم آن دو باشد.

۳- «وَ الْيَنِّ لَهُمَا عَرِيكَتِي» و خلق و خویم را با آنان نرم و ملایم گردان. خلق و خوی ما در برخورد با پدر و مادر باید چنان نرم و ملایم باشد که آنان با ما احساس راحتی داشته باشند و نیازهایشان را با ما در میان بگذارند.

۴- «وَ اعْطِفْ عَلَيْهِمَا قَلْبِي» دلم را به آنان متمایل و مهربان ساز. اگر دل‌های ما نسبت به والدینمان مهربان نباشد و صرفاً از روی انجام وظیفه و با تکلف با آنها رفتار نیکو داشته باشیم ممکن است رابطه ما با آنها دچار خطراتی شود و با عشق و علاقه به آنها خدمت نکنیم و پس از مدتی دلسرد شویم و در نیکی به آنها کوتاهی کنیم. دل اصل و اساس وجود انسان و کانون عشق و محبت است و همه حرکات و رفتار ما از آن سرچشمه می‌گیرد پس باید هر کاری را که برایشان انجام می‌دهیم ظاهری نباشد و از ته دل به آنها خدمت کنیم.

۵- «وَ صَبِرْنِي بِهِمَا رَفِيقًا» مرا چنان کن که با آنان به مدارا، ملایمت و نیکی رفتار کنم. و مرا نسبت به هر دو خوشرفتار قرار ده. اگر پدر و مادر ما بیمار و یا پیر باشند در هر صورت باید با آنها نرم خو و مهربان باشیم و شرایط آنها را درک کنیم و وظیفه خود را نسبت به آنها با ملایمت و نیکی انجام دهیم.

۶- «وَ عَلَيْهِمَا شَفِيقًا» مرا غمخوار و دلسوز آنها قرار ده. اگر چه توجه به پدر و مادر در همه شرایط واجب است، در شرایطی که آنها غمگین هستند فرزندان باید توجه بیشتری به آنها داشته باشند. «وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا»^۲ دو بال فروتنی خویش را از سر مهربانی در برابر آنان فرود آر، و بگو: پروردگارا! آن دو را رحمت کن چنان که مرا در خردی پروردند.

۱- اسرا/۲۳

۲- اسرا/۲۴

• «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي أَهَابُهُمَا هَيْبَةَ السُّلْطَانِ الْعُسُوفِ» خدایا چنانم کن که از پدر و مادرم مانند ترسیدن از پادشاه ستمکار.

کسانی که در خدمت پادشاه ستمگر حاضر می شوند در واقع سرپرستی او را پذیرفته اند، لذا آمادگی خدمت به او را دارند. پس از تشبیه فوق بلافاصله از خداوند می خواهد فرزند هم نسبت به والدین حالتی چون مادری مهربان داشته باشد.

خدایا کمکم کن همانطور که جلوی پادشاهی ستمکار از ترس اینکه توبیخ و مجازات شوم ترس ولرز دارم، به این مقام برسیم و در برابر ابهت و مقام پدر و مادرم زانوی ادب و احترام بگذارم.

• وبه هر دو همچون مادری مهربان نیکی کنم .. (الْأُمُّ الرَّءُوفِ)

امام باقر (ع) می فرماید: خوشا به حال کسی که به پدر و مادر خود نیکی کند چرا که خدا به عمر او می افزاید. فرزند خوب کسی است که اگر والدینش از این دنیا رفته اند برایشان صدقه بدهد، دعا و نماز بخواند، احترام به دوستانشان بگذارد و...

• «اجْعَلْ طَاعَتِي لَوَالِدِيَّ وَ بَرِّي بِهِمَا أَقْرَبَ لِعَيْنِي مِنْ رَقْدَةِ الْوَسْنَانِ ، وَ أَتْلَجَ لِيَصْدَرِي مِنْ شَرْبَةِ الظَّمَانِ حَتَّى أُوَثِّرَ عَلَى هَوَايَ هَوَاهُمَا» و اطاعت و نیکوکاری ام را به آنان، در نظرم از خواب خواب آلوده شیرین تر و برای سوز سینه ام، از شربت گوارا در ذائقه تشنه، خنک تر گردان تا خواسته هر دو را نسبت به خواسته خود بیشتر دوست داشته باشم .

تصور کنید یک کوله پشتی سنگینی به شما می دهند البته بدون آب و غذا و به شما می گویند این جاده چند کیلومتری را بدون هیچ استراحتی و وقفه ای باید تا انتها طی نمایید. وقتی این کار به پایان رسید خواب و آب از نظر شما چگونه است؟... با تمام توان خود می روید و یک لیوان آب خنک می نوشید، در این حالت چه لذتی می برید.... خدایا کمکم

کن وقتی پدر و مادرم به من دستور و کاری می دهند مثل شخص تشنه و کسی که لذت خواب را دارد برای اطاعت بیشتری از آنها اقدام نمایم.

• «وَأَقْدَمَ عَلَى رِضَايَ رِضَاهُمَا وَاسْتَكْتَبَ بَرَّهُمَا بِي وَانْ قَلَّ، وَاسْتَقِيلَ بَرِّي بِهِمَا وَإِنْ كَثُرَ»
و نیکوکاری ایشان را در حق خود، هر چند اندک باشد، زیاد شمارم و نیکوکاری خود را درباره ایشان هر چند بسیار باشد، اندک به حساب آورم.

ما هر مقدار فکر کنیم نمی توانیم جبران زحمات پدر و مادر را بکنیم به عنوان مثال شب زنده داریها و پرستاریها و مراقبت بی وقفه در هنگام بیماری فرزند توسط مادر نمونه کوچکی از زحمات ایشان می باشد. تشکر از مادر مصداق بارز شکر نعمت است. شکر زبانی (گفتن الحمدلله، وشکراً لله) و شکر عملی آنست که در عمل بخاطر همه سختی هایی که مادر کشیده است از او قدردانی شود. فرزند با مادر با زبان محبت آمیز سخن گوید و خواسته های او را قبل از آنکه به زبان آورد، برآورده کند شکر یکی از راههای زیاد شدن توفیقات و نعمتهای الهی است. خداوند می فرماید: «... لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ» اگر شکر گذاری کنید (نعمت خود را) بر شما خواهیم افزود و اگر ناسپاسی کنید، مجازاتم شدید است.^۱

آیت الله مرعشی^۲ این مقام معنوی را که کسب کرده مدیون دعای پدرش می داند، چون جایگاه پدر و مادر نزد خدا بالاست و به اصطلاح دعایشان زود می گیرد.

اگر نیکی ها و خوبی های والدین کم هم باشد فرزند باید آنها را بسیار ببیند و به عکس، نیکی های خود را ناچیز بشمارد و بداند این روحیه باعث می شود تا فرد گمان نکند توانسته زحمات والدین را جبران کند و دست از خدمت به والدین بکشد و باید همواره خود را مدیون زحمات پدر و مادر بداند.

۱- ابراهیم / ۷

۲- از مراجع تقلید شیعه پس از آیت الله بروجردی است. وی، کتابخانه ای را در قم تاسیس کرد که امروزه از لحاظ تعداد و کیفیت نسخه های خطی کهن اسلامی، نخستین کتابخانه ایران و سومین کتابخانه جهان اسلام به شمار می رود.

هرگاه شهید سلیمانی از راه می رسید حاج حسن پدرش را به حمام می برد بعد لباس هایش را می شست و می نشست کنار بابا، دستهای چروکیده اش را نوازش می داد و می بوسید، هنگامی که مادرش بیمارستان بستری بود از سوریه آمد بی معطلی خودش را رساند بیمارستان، همین که آمد توی اتاق از همه خواست بیرون بروند و حتی برادر و خواهر هایش. وقتی با مادر تنها شد پتو را کنار زد و دستش را می کشید روی پا های خسته مادر و صورتش را کف پای مادر گذاشته و با اشکهای چشمش پای مادر را شستشو می داد. واقعا که آن بزرگ مرد تاریخ راست می گفت: «اگر می خواهید شهید شوید باید شهید باشید.»

بررسی

دانش آموزان گرامی: رساله حقوق یکی دیگر از کتابهای امام سجاد (ع) است که در آن به ۵۰ حق اشاره شده است. مانند حق همسایه، حق معلم، و حق پدر و مادر. با مراجعه به این کتاب ده حق از حقوقی که در آن ذکر شده را استخراج کنید و در جمع خانواده، و یا کلاس درس خود بررسی کنید.

حق پدر	حق مادر
حق پدر بر فرزند به واسطه تامین نیازها و اصالت خانوادگی	حق مادر بر فرزند به واسطه دوران بار داری و شیر دهی
قدر دانی از پدر (محبت زبانی و عملی)	تلاش و بی خوابی مادر برای رشد و تربیت فرزند

*به او سلام نکن!

می دانیم که در مورد سلام کردن به دیگران در متن های دینی ما سفارشات بسیار زیادی شده است، اما جالب است بدانید حتی در مورد همین سلام کردن نیز استثناءهایی وجود دارد و در برخی موارد سلام نکردن بر ما لازم است! مثلا درباره کسانی که به والدین خود بی احترامی می کنند دستورات بازدارنده ای آمده است. برای نمونه امام علی علیه السلام می فرماید: «شش گروه هستند که سزاوار نیست به آنها سلام داده شود: ۱. یهود و نصاری ۲. قماربازان و شطرنج بازان ۳. شراب خواران ۴. اهل ساز و آواز و طنبور ۵. کسانی که به مادرانشان دشنام میدهند ۶. شاعران (گویندگان بددهن و هرزه)».

*پشت سر او نماز نخوان!

شخصی به امام صادق علیه السلام عرضه داشت: «پیش نمازی که تمام شرایط نماز را داراست جز اینکه با پدر و مادرش رفتاری تند دارد و آنان را با سخنان درشت می راند، آیا شایستگی امامت را داراست و ما میتوانیم به او اقتداء کنیم؟ حضرت در پاسخ فرمودند: «تا زمانیکه با پدر و مادرش رفتاری ناشایست دارد و والدین خود را ناراحت می کند، پشت سر او نماز نخوان.»

- ۱- به نظر شما دلیل تاکیدات فراوان خداوند و امامان معصوم (ص) در نیکی به پدر و مادر چیست؟
- ۲- چرا باید از پدر و مادر خود نهایت سپاسگزاری را داشته باشیم؟
- ۳- با تامل و اندیشه بیان کنید که چرا نیکی به پدر و مادر موجب سعادت دنیا و آخرت می شود؟
- ۴- ویژگی کلام و سخن گفتن در برخورد با والدین چگونه باید باشد؟
- ۵- با مراجعه به تفسیر نمونه و یا تفسیر نور نکات مهمی که در باره دو آیه ۲۳ و ۲۴ سورا اسراء در باره زیبایی های رفتاری با پدر و مادر برداشت می شود بیان کنید؟

دانش آموز عزیز بیاید با توجه به فراز ۵ و ۶ از دعای ۲۴ امام سجاد (ع) که بررسی کردیم ، نحوه رفتار با والدین خود را ارزیابی کنیم تا بینیم تا چه اندازه با فرمایشات امام سجاد (ع) مطابقت دارد.

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	مخاطب
عالیجناب پدر حضرت مادر	مجید فیاضی	پیام مقدس	عموم
حقوق والدین در آینه صحیفه سجادیه	احمد دادوند	سرای کتاب	عموم

بیشتر بخوانیم

متن دعای ۵ و ۶ صحیفه سجادیه امام سجاد علیه السلام برای مطالعه و آشنایی با برخی واژگان

خدایا! چنانم قرار ده که از پدر و مادرم مانند ترسیدن از بادشاه ستمکار ترسم.	اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي أَهَابَهُمَا هَيْبَةَ السُّلْطَانِ الْعَسُوفِ .
و به هر دو همچون مادری مهربان نیکی کنم	وَ اَبْرَهُمَا بِرَّ الْأُمِّ الرَّؤُوفِ
و اطاعت و نیکوکاری ام را به آنان، در نظرم از خواب خواب آلوده شیرین تر	وَ اجْعَلْ طَاعَتِي لَوَالِدَيَّ وَ بَرِّي بِهِمَا أَفْرَ لِعَيْنِي مِنْ رَقْدَةٍ الْوَسْنَانِ
و برای سوز سینه ام ، از شربت گوارا در ذائقه تشنه، خنک تر گردان تا خواسته هر دو را نسبت به خواسته خود بیشتر دوست داشته باشم	وَ اَثَلِحْ لِصَدْرِي مِنْ شَرْبَةِ الظَّمَانِ حَتَّى اَوْثِرَ عَلَيَّ هَوَايَ هَوَاهُمَا
خشنودی آن ها را بر خشنودی خود پیش اندازم و نیکوکاری ایشان را در حق خود، هر چند اندک باشد، زیاد شمارم و	اَقْدِمْ عَلَيَّ رِضَايَ رِضَاهُمَا وَ اَسْتَكْثِرْ بَرَّهُمَا بِي وَ اِنْ قَلِيَ
نیکوکاری خود را درباره ایشان هر چند بسیار باشد، اندک به حساب آورم	وَ اَسْتَقِلَّ بِرِّي بِهِمَا وَ اِنْ كَثُرَ
خدایا! صدایم را در محضر آنان آهسته و مهربان	اللَّهُمَّ خَفِّضْ لَهُمَا صَوْتِي
و گفتارم را باکیزه و دلنشین	وَ اَطْبِ لَهُمَا كَلَامِي
و خوی و خصلتم را نسبت به آنان نیم کن	، وَ اَلِنْ لَهُمَا عَرِيكَتِي
و دلم را به هر دو مهربان ساز	وَ اعْطِفْ عَلَيْهِمَا قَلْبِي
و مرا نسبت به هر دو اهل مدارا و نرمش	وَ صَبِّرْنِي بِهِمَا رَفِيقًا
و دلسوز گردان	وَ عَلَيْهِمَا شَفِيقًا